

որ դնում էինք մեր գրպանից լրացրի ծախսը պահպանելու համար, մենք տասնապիսի ընթացքում նուիրեցինք ազգին 20,000 ռուբլի:

Այդ քսան հազար ռուբլի էլ մենք չենք պահանջում հասարակութենից որ մեզ վերադարձնի, հաստատ գիտենալով որ երբեք յետ չենք ստանալ հայոց հասարակութենից այդ մեր գումարը: Միայն խնդրում ենք այսուհետեւ տալ մեզ աւելի մեծ թիւ բաժանորդներ, որպէս զի բացի «Մըշակից» կարողանալինք ուրիշ մի քանի ծախսեր էլ հոգալ մեր խմբագրական փողերից, առանց անդադար դիմելու հասարակութեանը այլ և այլ հանգանակութիւններով:

Մենք կրկնում ենք որ մեր տասնապիսի անձնական աշխատանքն էլ մենք չենք հաշուում մի որ և է ծխական, կամ միջնակարգ դպրոցի ուսուցիչ իրաւունք ունի ստանալ տարեկան մէկ, կամ երկու հազար ռուբլի ուժիկ, ձեմարանի վարձպետները, որոնք ոչինչով բարձր չեն նոյն միջնակարգ դպրոցների ուսուցիչներին, կարող են ստանալ տարեկան չորս, հինգ, վեց հազար ռուբլի ուժիկ, — իսկ մի հայոց ամենօրեայ թերթի խմբագիր ոչ թէ միայն իրաւունք չունի իր աշխատանքի համար, թէ կուզ մի հազար ռուբլի տարեկան համեստ ուժիկ ստանալու, այլ պէտք է իր գրպանից էլ իւրաքանչիւր տարի երկու, երեք հազար ռուբլի տալ, որպէս զի ժողովրդի մէջ մայրենի ընթերցանութիւնը տարածի:

Ի՞նչով խմբագրի աշխատանքը պակաս է

ուսուցչի աշխատանքից, եթէ աւելի դժուար և աւելի ծանր չէ:

Այլ ևս չենք խօսում այն բանի վրա որ Եւրոպայում քաղաքական թերթերի խմբագիրները ահազին ուժիկներ են ստանում իրանց ծանր աշխատանքի համար:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ստացանք ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ (ժուրնալ դ'Օրիան) լրագրի բաժանորդագին 41 ռուբլի 40 կոպէկ հետեւեալ անձերից: Միսրով քա. Գիւլումանց, Ալէքսանդր Տէր-Մկրտչեանց, Միքայէլ Տէր-Միքայէլեանց, Մինաս Արաքանեանց, Սարգիս Հախնազարեանց, Լեւոն Քրիստիկեանց, Պողոս Աղամբրեանց, Յովհաննէս Փանեանց, Սարգիս Գուրգարեանց, Սարգիս Յակոբեանց, Շահազարեանց, Ալէքսան Արեանց, Հայրապետ Խոջա-միրեանց, Յարութիւն Փանեանց, Յովհաննէս Կոստանդինեան, Խուրդի Մարգարեան, Մկրտիչ Ամատունի, Մեղքոն Քալանթարեանց, Առաքելայ Բաժանորդական փողերի հետ կանի 740 ռուբլի 13 կոպէկ:

ՍՂԱԼԻՑԻՑ ստացանք 8 ռուբլի բաժանորդագին (ժուրնալ դ'Օրիան) համար հետեւեալ անձերից: Յովհաննէս Ղալաբեկեան, Վարդան և Ստեփան Լեւիկովեանց, Ալէքսանդր Ամիրզեան, Սիմէոն Ղորգանեան, Ալէքսանդր Մաթէ-չիլի, իսկ փոստի ծախսը վճարել են Շաշէ և Գարեգին Տէր-Ստեփանեան: Պարտաւորութիւն ենք համարում յիշել որ Սղնախը մինչև այժմ ուղարկել է բաժանորդագին 101 ռուբլի 40 կոպէկ: Այժմ ստացված 8 ռուբլի մեր խմբագրու-

թեան մէջ եղած ընդհանուր բաժանորդական փողի հետ վիճենայի լրագրի համար, կանի 748 ռուբլի 13 կոպէկ:

Մեզ հաղորդում են ՄՕՍԿԱՎԱՅԻՑ որ պ. Քաշանեանցի ինքնիշխանութիւնը Լազարեան ձեմարանի հայ ուսուցիչները արդէն կազմել են մի քանի խորհուրդներ ձեմարանում հայոց լեզուի դասա-տուութեան հարցը մշակելու համար: Կազմվում է այդ լեզուի դասաւուսութեան համար մանրամասն պրոգրամա և ցուցակ այն հայերէն գրքերի, որոնք հայ աշակերտների ընթերցանութեանը մատչելի են: Շատ ցանկալի է որ մասնագէտ անձինք հայ մամուլի մէջ իրանց կողմից օգնեն այդ կարևոր հարցի կանոնաւոր մշակութեանը:

Մեզ հաղորդում են Մոսկովայից որ այդտեղից էլ ուղարկվում են բաժանորդագին (ժուրնալ դ'Օրիան) լրագրին: Մոսկովայից, (Փարոս) ամսագրի միջնորդութեամբ հասցրած է վիճենայի լրագրին մօտ 100 ռուբլի արդէն և դարձեալ 50 ռուբլի հաւաքվեցաւ այնտեղ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ գրում են պ. Բաֆֆիի Աղուլիսից գրած նամակի վերաբերմամբ հետեւալը: «Պ. Բաֆֆիի ձեզ ուղարկած թերթիկը հայ ծածկագրութիւն է, որ վիճագրված կարելի է տեսնել Melanges Asiatiques, tirés des bulletins de l'Academie Impériale, St. Petersburg. 1864 թ. հանգիցեալ ակադեմիկոս Բրոսէի յօդուածում Variétés Arméniennes (եր. 65—77): Բրոսէից ուղարկած այս ծածկագրութեան օրինակները կարգացել է Բրոսէի համար մեր յարգելի հայրենակից, պրոֆէսոր Բ. Պատկանեան: Այդ ծածկագրութեան մի քանի խօսքեր գրված են արաբական այբուբանով թարգմարելով: Իսկ մի քանիները գրված են սեպակի տառերի նմանութեամբ, ինչպէս և տեսանք թերթիկի վրա:

Բանում է լուս հանապարհների բացակայութիւնից, դժուարանում է և տեսնական յառաջադիմութիւնը: Այդ դժուարութիւնը աւելի զգալի է լինում մանաւանդ այն նահանգների համար, որոնք գլխաւոր վաճառականութենից հեռի են ընկած: Արդիւնաբերողը իր հում բերքերը, ինչպէս են զանազան տեսակ մրգերէն, ընդեղէն, միս, կաթ, խոտ, յարդ և այլն, չէ կարող հեռաւոր հրապարակները վաճառաւանել, որովհետև նոցանից (բերքերից) մի քանիսը այնքան աժանագին են, որ չարժէ ճանապարհա-ծախսին: այսպէս են խոտը, յարդը և այլն: միւսները այնքան փափուկ առարկաներ են, որ մինչև տեղ հասնելը փչանում են և կորչում են իրենց արժէքը, այսպէս են պտղեղենները, կաթը և այլն: Երբորդները գինը հրապարակներում խիստ փոփոխական է լինում, այնպէս որ հեռաւոր արտագրողը մեծ ըրիսկ արած կը լինի իր ապրանքը ուղարկելով այնտեղ: այսպէս են կենսական ամենակարևոր առարկաները, ինչպէս ընդդէնները: Սակայն մարդու հնարագիտութիւնը մասամբ մտնցնում է հեռաւոր հրապարակը արտաբերողին: Այդ հնարագիտութեան մի արգասիքն է արդիւնագործութիւնը, որով հում բերքերը վերափոխվում են վաճառաւանման ակերի ընդունակ առարկաների, այսինքն հում բերքերից ստացվում են այնպիսի առարկաներ, որոնք աւելի կարող են դիմանալ ճանապարհին, որոնց արժէքը այնքան կը բարձրանայ, որ մի աննշան պրօցէնտ միայն կը կազմէ նոցա գինը վրա, որոց գինը աւելի քիչ փոփոխութեան է ենթակալ լինում հրապարակներում և այլն: Այսպիսի առարկաներն են՝ տեսակ տեսակ պանիրներ և իւղեր, շաքարեղէններ, օսլայ (квашеная), մրգերից պատրաստված անուշեղէններ, մինչև անգամ ընդլիքներ աւելի մօտ հրապարակների համար: Արդիւնագործութեան այս առարկաները, որովհետև պատրաստված են լինում հում բերքերի միայն մի քանի բաղադրական նիւթերից, աւելի թեթեւանում են վաճառաւանման առարկայի կշիռը, ըստ երբեք նորա արժէքը: Այսպէս մի հարկի ֆունտ կաթից ստացվում է մօտ 10 ֆունտ պանիր կամ 4 ֆունտ իւղ, իսկ կաթի արժէքը չունեցող նիւթը — շուրջ, որ 87% է կազմում, զատվում է, ստացվում են կաթի միայն թանգագին նիւթերը, ինչպէս են կաղէխը և իւղը: ճանապարհի համար 100 ֆունտի վարձ պէտք է վճարելինք, եթէ ուղղակի կաթը արտաւանդենք:

ՍՍԱՎՐՈՊՈԼԻՑ մեզ գրում են: «Մեր քաղաքի հայ ժողովուրդը տեսնելով, որ հին եկեղեցին շատ փոքր և հասարակ չիւնված է, վճռում է մի նոր եկեղեցի կառուցանել: Այսուհետ են փոքր ժողովել: Այդ ժամանակ պ. Մակար Պօպով, նոյնը որ դիտաւորութիւն ունի ահազին կտակ անել յօգուտ Նոր-Նախիջևանի, տեսնելով ժողովրդի ցանկութիւնը ունենալ մի նոր եկեղեցի, առնում է այդ հաւաքած չինչն գումարը և խոստանում է իր հաշուով շինել եկեղեցին, իրեք տարում կառուցվում է բաւական մեծ և գեղեցիկ եկեղեցի: Վերջապէս հոկտեմբերի 5-ին կատարվեցաւ նոր եկեղեցու օծման հանգիստը: Թեմական առաջնորդը հրաւիրել էր մօտիկ քաղաքներից քահանաներ, տիրացուներ և դպիրներ, որոնց ճանապարհի ծախսը և Սլոտովոպոլում ապրուստը խոստացել էր իր կարողութիւնից հոգալ պ. Պօպով: Հրաւիրվածները զատուրով ժամար, Սրանց համար ոչ տուն է պատրաստված, ոչ կերակուր կայ: Տեղիս երկու քահանաներ, իրանց կարողութեան չափ բնակեցնում ու կերակրում են հրաւիրվածներին իրանց նեղ բնակարաններում: Օծման հանդէսը վերջանում է, հրաւիրվածները գնում են ստանալու իրանց ճանապարհի ծախսը պ. Պօպովից, սա միայն երկուսին վարձատրում է ինչպէս հարկն է, իսկ մնացածներին միայն տալիս է ճանապարհի ծախս, կոպէկ կոպէկ հաշուելով անհրաժեշտ ծախսը: իսկ մի քանիներին ծախսից էլ պակաս է տալիս, վերջապէս մի երկուսին էլ ոչինչ չէ տալիս:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ПОРЯДОКЪ» ԼՐԱԳՐԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Порядокъ» լրագրի մէջ կարդում ենք

նը այնքան անխոհմ լինի, որ կուրօքէն հետեւի մասնաւոր անձանց գծած գործունէութեան եղանակին, որովհետև նոքա կարող են շատ սխալ լինել:

Պ. Նիկողոսեանի յօդուածից անդեկանում ենք, որ պ. Փանոսեան առաջարկում է հիմնել Կ. Պօլսի մօտ մի տիպար ագարակ (образцовая ферма), որ պէտք է պատրաստ անասնաբուծութեամբ, պանրագործութեամբ, իւղագործութեամբ, հաւաքահոթութեամբ և այլն: և որ պէտք է մշակվեն Հայաստանից բերված հում բերքերը:

Չը գիտենք, ինչու պ. Նիկողոսեան հրճվում է այդ անձի առած «երեսիլի պլաններին» վրա, բայց մենք չենք կարող յափշտակվել նոցա երեսիլութեամբ, այլ մտադիր ենք նայել, թէ ինչքան նոքա իրական են:

Մայրաքաղաքի մօտ երբեք հաշիւ չը կայ գիւղատնտեսական ֆերմա բանալ, որ մշակվելին Հայաստանի հում բերքերը: Եթէ կարելի լինէր այդ բերքերը Հայաստանից հասցնել մինչև Կ. Պօլսի, աւելի օգտակար կը լինէր ըստ մեծի մասին վաճառել նոցա առանց մշակելու: Անասնաբուծութեամբ, պանրագործութեամբ, իւղագործութեամբ և այլն օգտակար է միայն կենտրոններին հեռու տեղերում պարապել, որովհետև այնտեղ աւելի աժանագին են կարևոր եղած առարկաները, ինչպէս են խոտը, յարդը, ընդդէնները, կաթը և այլն, իսկ մայրաքաղաքի մօտ օրինակ մի վեցրո կաթը աւելի մեծ գին ունի, քան նորանից պատրաստված պանիրը կամ իւղը: մի պուղ խոտը կամ յարդը աւելի մեծ գին ունի, քան թէ նորանից ստացված միսը կամ մի այլ արդիւնքը և այլն: Ուսումնասիրեցէք մայրաքաղաքի տնտեսական պայմանները և դուք կը համոզվէք, որ մի բերք այնտեղ աւելի շահաւէտ է հում հում վաճառել, քան նորան մշակել, արդիւնագործել և այնպէս վաճառաւանել: Մենք քաղաքներին մերձակայ կայտածնեւում չէ յաջողվում ոչինչ արդիւնագործութիւն, եթէ հում արդիւնքները կարելի է լինում անա-րատութեամբ քաղաք հասցնել: Բացի դրանից հում բերքերը հեռու Հայաստանից բերվելով, նոցա արժէքի վրա կը ծանրանայ ահազին ճանապարհածախսը և կրկնակի ու եռապատիկ կը թանգացնէ արտադրութեանց գինը: Ուրեմն մայրաքաղաքի մօտ գիւղատնտեսական ֆերմա հիմնել անօգուտ է և վնասակար: Այլի առաջ պէտք է ունենանք և այլն, որ մայրաքաղաքի

մօտ աշխատանքի գինը խիստ մեծ է. իսկ եթէ կարելի եղաւ համայնական հիմունք տալ նորան, համայնքի անդամները ոչ թէ «վայելուչ», այլ խիստ նուազ վարձատրութիւն պէտք է ստանան, իսկ թէ դրանով համայնքի վարչութիւնը շատ անդամակիցներ կը կարողանայ գրաւել, այդ հասկանալի է: Զարմանում ենք պ. Փանոսեանի յափշտակութեանը վրա, նա կամենում է իր ֆերմայով կերակրել համա-րեա ամբողջ Կ. Պօլսի հայերին, բացի դրանից մի մեծ գումար յետ ձգել, Հայաստանում բանկեր ու կալուածներ հաստատել: Մենք ուրիշ ոչինչ չենք կարող ասել այդ ցնորութեանց մասին, միայն այն թէ այդ մարդու լեռանդը դովիլի է և ուրիշ ոչինչ:

Շատ կարելի է որ վաղէ էլ մի ուրիշ փանոսեանց ելնէ համոզելու, որ Հայաստանի գիւղացու տնտեսական դրութիւնը բարձրացնելու համար պէտք է Լճոցօնի մօտ մի տիպար ագարակ հիմնել: Եթեմէ Հայաստանի հում բերքերը մշակելու համար, և իրեն ցնորարանութիւնները ծածկելու համար սկսէ յարձակվել իր նմանների փողովախոսութեանց՝ դէմ, Կա ի հարկէ այնքան զարմանալի բան չի լինի յափշտակող արտերի համար:

Այս առարկութիւններից յետոյ ի դուր չէր լինի ներկայացնել մեր առաջարկութիւնը հասարակաց քննութեանը: Թերեւ նա էլ նիւթ կազմէր պարզելու մի ընկերութեան գործունէութեան խնդիրը:

Այդ առաջարկութիւնը ամփոփում ենք երեք կէտերի մէջ, որոնց ամեն մինի վրա կը խօսանք առանձին:

1) Այլի առաջ ունենալով Հայաստանի գիւղատնտեսութեան մի քանի յայտնի հանգամանքները, մենք լաւագոյն ենք համարում, որ մի ընկերութիւն, որ կանչված է նորա (գիւղատնտեսութեան) զարգացմանը ձեռնառն լինելու, սկզբնապէս դարձնէր իր ուշքը գիւղատնտեսական բերքերի արդիւնագործման արհեստների վերայ (сельскохозяйственная техника): Ահաւանիկ ինչու համար:

Յայտնի է, որ տնտեսական յառաջդիմութեան գլխաւոր խոչընդոտներից մինն է արդիւնքերի արտահանման դժուարութիւնը: Մի երկրորդի արդիւնահանութիւնը կանոնաւոր և յաջող հաստատ հիմքերի վրա է դրված լինում, իսկ ընդհանրապէս երբ արդիւնահանութիւնը դժուար

լինի վճարում ենք միայն 4—10 ֆունտի համար նորանից պատրաստված պանիրը կամ իւղը արտահանելով: Այսպէս են և միւս առարկաները:

Թէև այդ արդիւնագործութեանց չափերը արդէն ի վաղուց գոյութիւն ունեն Հայաստանում, սակայն նոքա նահապետական ձեով մշակվելով և չունենալով կանոնաւոր կազմակերպութիւն, չեն կարող արտահանութեան մշտական առարկայ դառնալ և իրենց ներութեամբ ու ազնուութեամբ մրցել օտարերկրեայ արտաբերութեանց հետ և հրապարակ վաճառակն մեծ կենտրոններում Ուստի կարևոր է նոցա ազնուացնելուն և կազմակերպելուն ձեռնարկել:

Բայց ինչպէս հնարաւոր է գործել այդ նպատակի համար, ահա մի խնդիր, որի վրա յանգում է մեր առաջարկութեան առաջին կէտը: Այդ մասին մեր վիճումը տալու համար, մասնացոյց ենք անում քաղաքակրթեալ ազգերի վարձուքը դոյն նպատակաւ: Նոցա մէջ միայնակ միջոցը ճանաչված է գիւղացիների համայնական ընկերութիւնները (ассоциация). «l'union c'est la force» (ոյժը միութեան մէջն է) այդ է ընկերութեանց նշանաբանը: Գանի գիւղացիք առանձին առանձին են գործում, քանի նոքա անշատ ոյժեր են կազմում, նոքա տկար են լինում և անընդունակ մեծ գործերում: Բայց երբ միասնում են այդ անշատ ոյժերը և կազմում են մի ամփոփ ոյժ, այնուհետև նոքա պաշտպանված լինելով զմեզակ պարագաների դէմ, կարող են ձեռնարկել լինել մեծ մեծ և իրենց խիստ շահաւէտ գործերի: Այդպիսի միութեան մէջ իւրաքանչիւրի շահերը ոչ թէ միմեանց հակառակ կը լինեն, այլ ընդհակառակը չափազանց ներդաշնակ: Ամերիկայի մասը, ֆերմաները և Զուլիգերայի գիւղացիք լուս հասկանալով համայնական գործողութիւնը հնարաւոր են եղած համայնական պանրոցներ բանալու: Առանձին մի փոքր ֆերմեր կամ գիւղացի չի կարող այնքան մեծ քանակութեամբ կաթ արտաբերել, որ նրանից կարող լինի մեծ քանակութեամբ պանիր պատրաստել հեռու արտահանութեան համար: Բացի դրանից արհեստի համար հարկաւոր եղած ծախքերը չեն կարող հատուցանվել փոքր արդիւնագործութիւնով: Բայց ընդհանրապէս մի քանի փոքր ֆերմաներ կամ գիւղացիք միասնալով հաւաքում են իրենց փոքրաքանակ կաթերը և նոցանից կազմում են կաթի մի մեծ քանակութիւն, որի համար արդարեւ արժէ մի հասար-